

SZIBÉRIAI MŰVÉSZETEK

Eurázsiai Művészetek Sorozat: 19
A sorozatot szerkeszti és rajzolja: Bérczi Szaniszló

SZIBÉRIAI MŰVÉSZETEK

Bérczi Szaniszló, Budapest, 2005

Európából nézve földrajzilag Szibériának nevezik az eurázsiai nagy kontinens északkeleti részét, amely az Ural-hegységtől keletre kezdődik és a Csendes Óceánig terjed. Délen a Turkesztánok (Kelet- és Nyugat-Turkesztán), Mongólia és Kína határolják. Kiállításunk anyagát e hatalmas szibériai világ egyes Közép-Ázsiához közelebbi tartományaiából válogattuk. E gazdag művészeti kincs összetett, rétegzett, számtalan érdekes kapcsolatot őriz Eurázsia déli részének művészetével. A legfontosabb összekötő kapocs a hazai magyar ismeretkinccsel az ősi eurázsiai hun-szkíta műveltség, melynek kapcsolatai minden irányban szétterjedtek Közép-Ázsiából.

Egykor az eurázsiai sztyeppe jelentős területeit népesítették be e nagyműveltség hordozó és fejlesztő népei, akiket az írott források különféle neveken, de egymást átfedő adatolással őriztek meg (Lukácsy, 1870, Kánnai, 2002). Ugyanazok, akiket a görögök szkítáknak neveztek, az örmény forrásokban hunok, kushiták és masszagéták a Kaukázus vidékén. Ugyanez a népcsoport mada, szabir néven is szerepel, a Kaspi-tenger túlsópartján pedig masszagéta vagy szaka (szakaúr) elnevezésű más forrásokban. Közép-Ázsiában heftalita-hun (fehér hun) néven, Kinában hiung-nu néven szerepel évszázadokon át. Egyre több hun-szkíta halomsírt tárnak föl a sztyeppeöbvenben, s ezek a nagy területen elterjedt szibériai és Közép-ázsiai hun-szkíta műveltségeknek a közös jegyeit fölismerhetővé teszik. (Legutóbb például Tuvában végeztek ásátásokat. Az Arzsán-2 kurgánban föltárt hun-szkíta fejedelmi személyek csodálatos leletegyüttese a National Geographic címlapjára is fölkerült, a 2004. januári számban.)

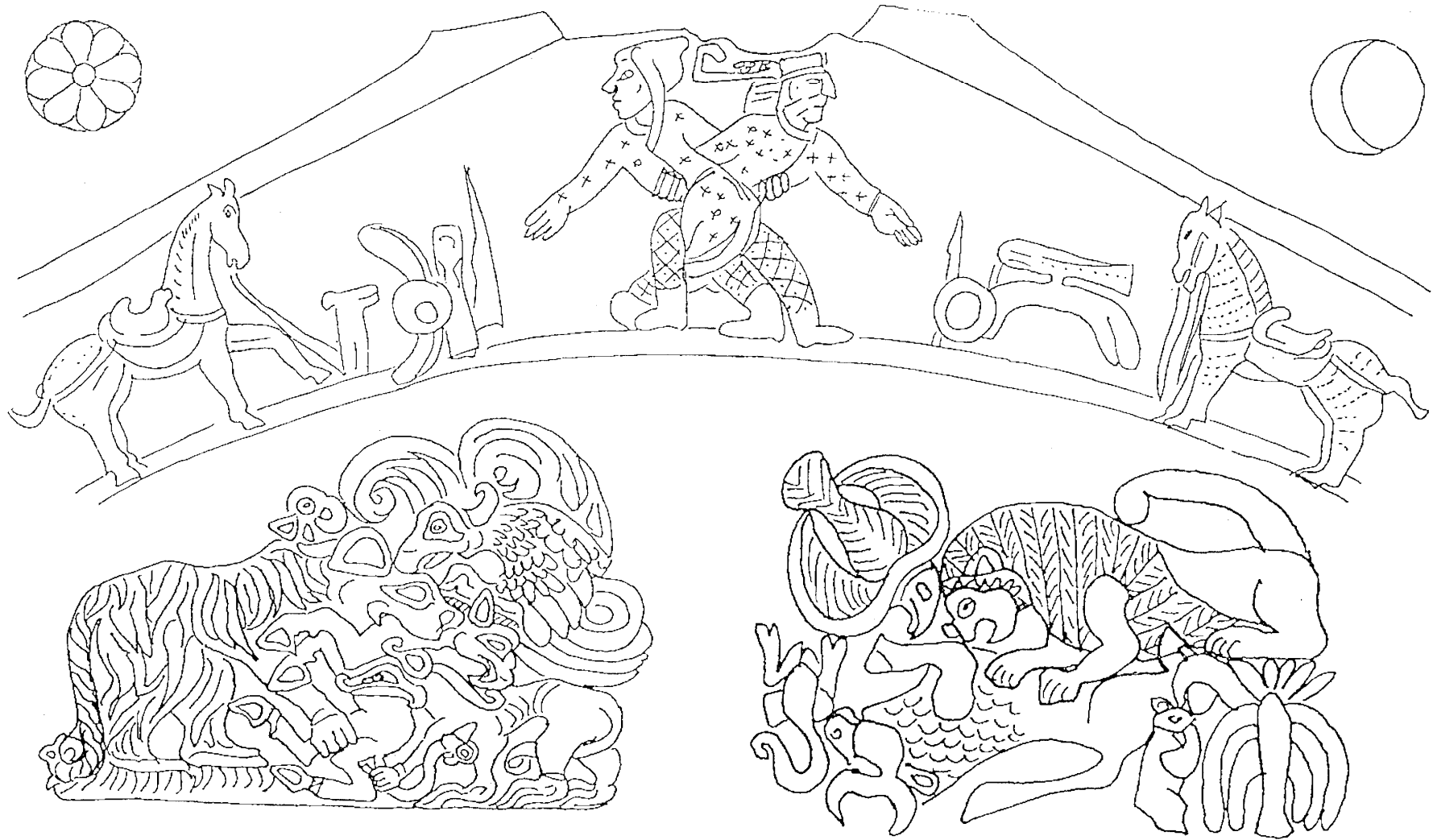
A hun-szkíta állatalakos díszítőművészet előzményei már a Kr. e. 2. évezredben kiterjedten jelen vannak az eurázsiai műveltségi horizonton. A szejma-turbinói régészeti műveltség állatfigurái bronzkéseket díszítenek. Az andronovói műveltség alkotásai is sokfelé föllelhetők a Volga-vidéktől Észak-Kínáig. Ugyanez a régészeti műveltségi korszak hagyott hátra szarvasos sziklaoszlop-faragásokat is. Gazdag leletcsoportok kerültek elő a Kr. e. évezredből a Takla Makán sivatagban is. Ezekben a csodálatos épségben múmifikált testeket is megőrzött, európai népességű temetőkből az egykor az egész eurázsiai sztyeppén elterjedt műveltség képviselőit találták meg a régészek.

Különösen az Altáj-hegységben gazdagon rétegzett a bronzkori, majd a vaskori régészeti anyag. Itt tárták föl előbb Grjaznov, majd Rudenko a nevezetes szkíta halomsírokat, kurgánokat. A föltárások napjainban is folytatódnak s ezekben ma már sok Nyugat-európai ország régésze is részt vesz. Az interneten is gazdag anyag lelhető fel a Berel, Ak-Alaha, Arzsán kurgán ásátásokról. A Kazahsztán, Oroszország, Mongólia és Kína közös határvidékére eső Dél-szibériai területek még sokáig ontják a leleteket a hun-szkíta műveltségi örökségről. Ugyancsak gazdag a leletanyag a Bajkál tó vidékéről is, ahol a hunok nagyobb településeit tárták föl. Deresztuj, Ivolga, Dureny hun kori temetőit szentpétervári régészek tették közzé, akik közül itt most Davidova és Minjajev nevét említjük.

Már Rügyenko megkezdte azt az elemző munkát, amellyel több Altáj-hegységi díszítőművészeti hagyományt a mezopotámiai művészetekhez kapcsolt. Ezt folytatta Minjajev is, aki több páros hun aranycsat és brozcsat témáját találta meg egy Kefadsziban (más lejegyzéseknél Kefajah) talált serlegen. A Szibériai művészetek kiállítási füzet ennek a gazdag kincsnek néhány szép részletét tudja csak fölillantani. De fontos tudnunk azt is, hogy mindmáig élő ez a művészet ezen a tájon, a Bajkál tónál, az Altáj-hegységben, Dzsungáriában, Dél-Szibériában, Közép-Ázsiában. Példákat is hozunk föl erre Dashi Namdakov burjátiai művész néhány nagyszerű bronzszobrával.

A bronzművészet mellett máig élő hagyomány a szibériai világban a sámánizmus, ezért annak művészeti alkotásai távoli múlt tanúi is. Legismertebbek közülük a sámándobok és a sámánkoronák. Ezek világát a Diószegi Vilmos és Hoppál Mihály nevével fémjelzett magyar néprajz gazdagon föltárta. E hatalmas műveltségkincs egy-egy epizódja szintén megjelenik kiállítási füzetünkben. Az egyik fontos, talán a mezopotámiai fejlett csillagászatig nyúló kapcsolat az, hogy az égbolt jelképes rajza látható sok sámándobon. Ez nemcsak a sámán égi utazására utal, hanem az égbolt megfigyelését és ismeretét is bizonyítja. Ugyancsak megtaláljuk a sámán műveltség világképében a mezopotámiai eredetűnek tartott világfát s vele együtt az állatvilág vizekben élő, szárazföldi és légi lakóit. A sámándobokon megjelenő világfa és égbolt rendszerek egy ősi világlátás tanúbizonyságai. Ma is vannak olyan műveltség-elterjedési modellek, melyek szerint a fejlett ókori ismeretek Közép-Ázsiából terjedtek szét szerte Eurázsiaiban.

A harmadik tárgyi lelet, amely a szibériai sámánművészetet Eurázsia egyik kiterjedt hagyományközpontjává avatja, a keresztpántos korona. Korábban a Szent István király emlékezete c. füzetünkben már bemutattuk három keresztpántos korona szerkezeti kapcsolatát: Szent István királyét, a Diószegi Vilmos gyűj-

Tobolszkban, a cári Oroszország Szibériai Kormányzóságának a székvárosában gazdag művészeti hagyatékokat őriz az elmúlt évezredekben a múzeum. Számunkra az egyik legértékesebb tárgy egy ezüstpáncél, melynek peremén azt a birkózási jelenetet láthatjuk, a háttérben álló lovakkal együtt, amit oly jól ismerünk a hazai Szent László legendát megőrkítő falképviselésünkön. Más irányú kapcsolatot jelez egy szintén hun-szkíta kori aranyeset állatküzdő jelenete. Az állatküzdő párja egy mezopotámiai csésze hasonló jelenetével állítható párhuzamba, ahogyan ezt Minjajev szentpétervári orosz régész is a világhálón bemutatta. A Kafadziban (Kefajah) talált csészén is az áldozati bikát (a szibériai lemezen lovat) ragadozó állatok veszik körül: sas, oroszlán, kígyó (a szibériai lemezen sas, tigris, farkas). Hasonló párhuzamokról már Rugyenkó is írt a Pazirikban feltárt szkíta kori emlékek ismertetésekor az 1950-es években.

tötte szibériai sámánkoronáét és egy tókiói múzeumi koreai koronáét. Most gazdagítjuk e kört. A koreai, Silla királysági (a Kína felé néző partja a félszigetnek) koronák Kyongjuból az életfa és a szarvasagancs tetődísz szerepét fejlesztik tovább e koronának. Az Ordoszban, Aluchaidengben (Északnyugat- Kínában) kiásott hun fejedelmi sír koronája viszont a madárfigurát fejlesztí szinte utolérhetetlen szépségűvé és – mozgathatóvá. Szibéria művészete sok európai és ázsiai művészeti kapcsolatot tesz érthetővé és gazdagsága ma még szinte kimeríthetetlennek látszik.

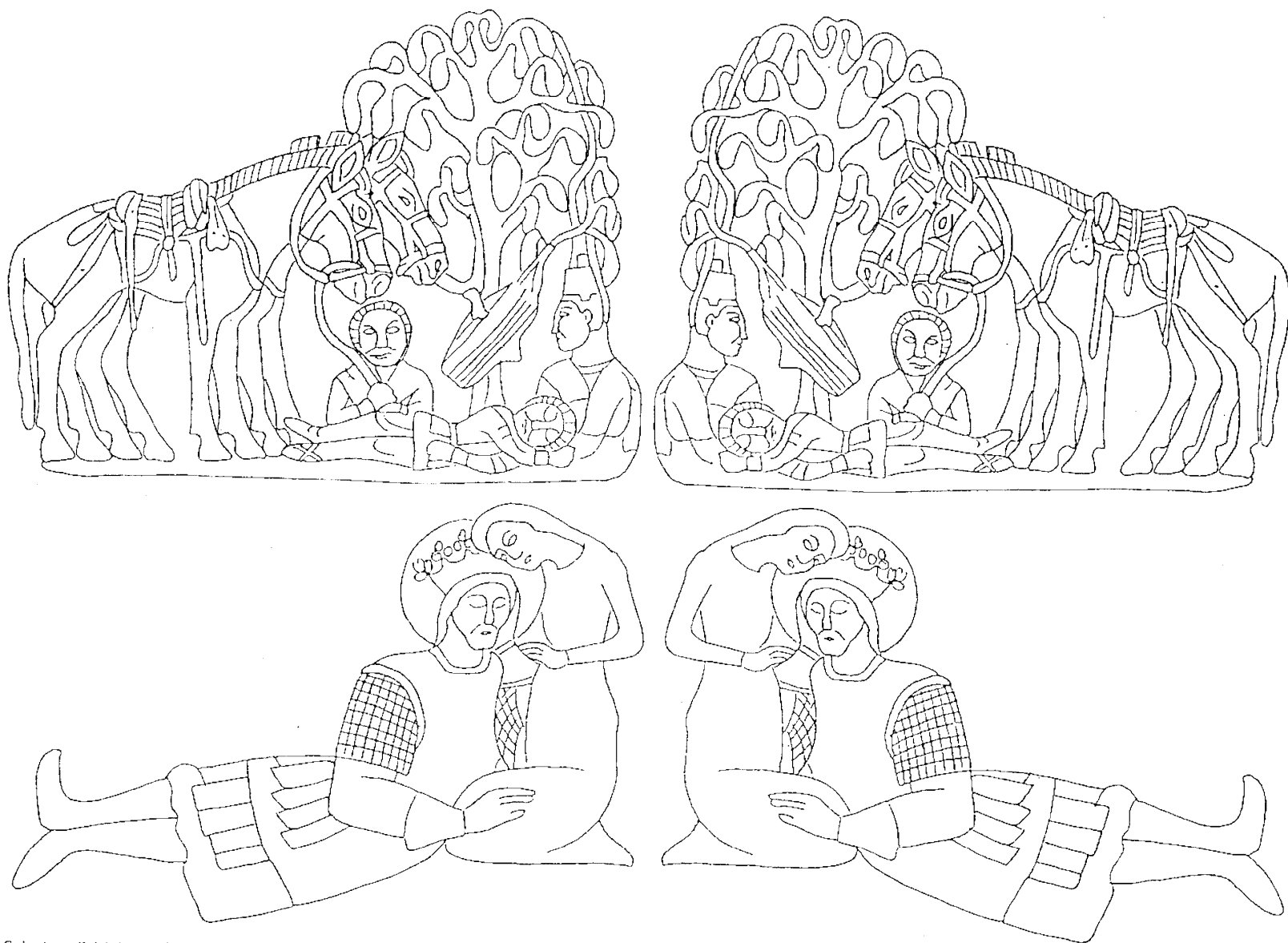
De Szibéria azért is fontos műveltségi terület számunkra, mert a magyarhoz közeli rokon nyelveket beszélő népek laknak Nyugat-Szibériában jelenleg is. Legismertebbek közülük a hantik és a manysik (orosz megnevezéssel az osztyákok és a vogulok). E két nép az egykori hun-szkíta népek "tengerének" partvidékén élt. Lehet, hogy ezeknek az eurázsiai ősnépeknek a máig élő töredékei ők, vagy az is lehet, hogy a hun-szkíta népektől tanulta el az addigra már évezredek műveltségét magába sűrítő nyelvet és a civilizációs vívmányokat is. Egy közös résznek tekintett, rekonstruált nyelvet finnugornak nevez a mai tudományosság. De a legutolsó nagyműveltségi közösség, amelyik ezen a tájon lakott, a hunoké. A Kína mellett, a Bajkál-tó, Mongólia, Ordosz és Északnyugat-Kína vidékén lévő Hun Birodalom a Han Dinasztia császárainak csapásai alatt több részre vált szét. A Csi-Csi vezette északi hun államszervezet Közép-Ázsiába vonult, majd egy időre nem szerepel a krónikákban. De Érdy Miklós összegyűjtötte a máig foltárt lovastemetkezések és hun bronzüstök hagyatékát és ennek alapján egy Délnyugat-szibériai hun központ valószínű a Kr. utáni évszázadokban. Balambér és Karaton idején már a Káspi-tenger térségében szervezi a hunok államát ez a központ és majd csak a 4. század végén és az 5. század elején kerül át a Kárpát medencébe (Ruga, Buda, Atilla uralkodása alatt).

A ma finnugornak csoportosított nyelveket beszélő népek az eurázsiai nagy kontinens északi peremén található. Évezredek kulturhatások őrződtek meg művészetükben. Amióta ismertté vált a kaukázusi hunok nyelve az örmény nyelvű és ábécéjű írott forrásokból (mintegy 1000 szó és gazdag nyelvtani anyag), azóta már nemcsak ez a művészeti (és a zenekutatók által foltárt zenei) nyelv tanúsítja az eurázsiai műveltségek elrendeződését a korai évezredekben. A szibériai művészeteknek gazdagon rétegzett tájai arról is tanuskodnak, hogy az eurázsiai népeknek fejlett matematikájú díszítőművészete volt. Jómagam 20 évvel ezelőtt jártam Nyugat-Szibériában. Az 1984-es moszkvai Geológiai Világkongresszus egyik olajgeológiai terepbejárása vitt el oda. A 17 nemzetközi résztvevő között 4 kínai, 2-2 magyar és német, egy-egy japán, svájci, izraeli, délafrikai és néhány más kolléga is volt. Tyumenből, az akkori Szovjetunióhoz Nyugat-szibériai fővárosából, Tobolszkba utaztunk. Ez volt a cári Oroszország Szibériai Kormányzóságának is a székvárosa. Múzeumában sok szép régiséget és népművészeti alkotást rajzoltam. Ezekről a tájakról gyűjtötte össze egykor, Nagy Péter cár parancsára, Gagarin herceg kormányzó a híres aranylemezeket, melyek tükörszimmetrikus öv-csatpárjai az Ordoszban föllelhető hun bronzművészet párjai.

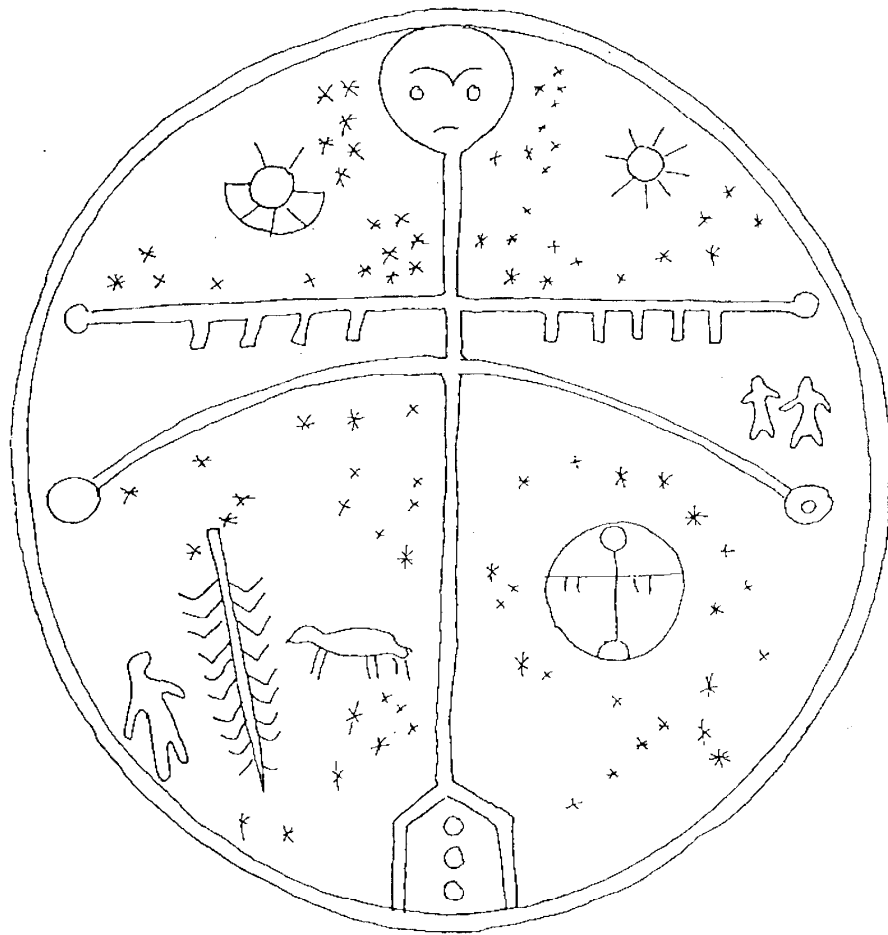
A Tobolszki Múzeum egyik népművészeti tárgycsoportja különösen megragadott. A hanti-manysi népművészet egyik ága olyan egyenes menti (szalagra helyezett) mozaikokat tartalmazott, amiket két színnel színezték ki. Matematikájuk különleges. Olyan jellegű ez a szerkezet, amit Európában M. C. Escher holland grafikus gyíkmozaikjairól oly sokan ismerhetnek. A szibériai utat követő évi Escher Kongresszusra el is küldtem erről a dolgozatomat, Rómába. Az megtetszett H. S. M. Coxeter kanadai matematikusnak, aki azután 1985 nyarán szintén írt egy cikket az ilyen két színnel színezett egyenes menti mintázatokról.

A hanti-manysi frízeket ruhák, szőnyegek peremére teszik futó sormintaként. Hasonló jellegű díszítés a kirgizeknél is megtalálható. Szövési minta leegyszerűsítése is lehet. A szövésre emlékeztető hanti-manysi frízeken északi és déli állatok is sorakoznak, szarvas, oroszlán. A hanti-manysi művészet más déli kapcsolatai közül kiemelném még azt az életfajelenetet, ahol két madár fogja közre az életfát. Hímzés és rátétes formában is szerepel. Hazai párjait a gazdag hun hagyományú Nyugat-magyarországi megyékben találtam meg, halotti leplek hímzéseként. Amióta tudjuk, hogy Sopron és Veszprém neve is hun (lásd: sopru - hegynek lefelé, soprun=hegyalja, veszpru - hegynek felfelé, veszprun=hegyteteje), azóta természetes, hogy más hagyományok is közvetlen kapcsolattal a népvándorlásban résztvevő hunokkal.

A szibériai művészeteket más eurázsiai sztyepei mintacsoport is képviseli kiállításunkon. Megjelennek a sziklarajzok a Tom (a hun szótárban a vas neve) folyó mentén, szarvasos sztelék végig a szibériai és a mongóliai pusztákon. Ezek párjai aztán az emberalakos kőszobrok, később, a főleg török népek idejéből. Látni fogjuk tehát, hogy a szibériai művészetek is gazdag rétegzettséget mutatnak és reméljük, hogy az eurázsiai művészeteket bemutató sorozat eddigi füzeteihez hasonlóan a Szibériai művészetek című kiállítási és kifestő füzet is sok örömet szerez majd a rajzolni és festeni szerető felnőtteknek és gyerekeknek.

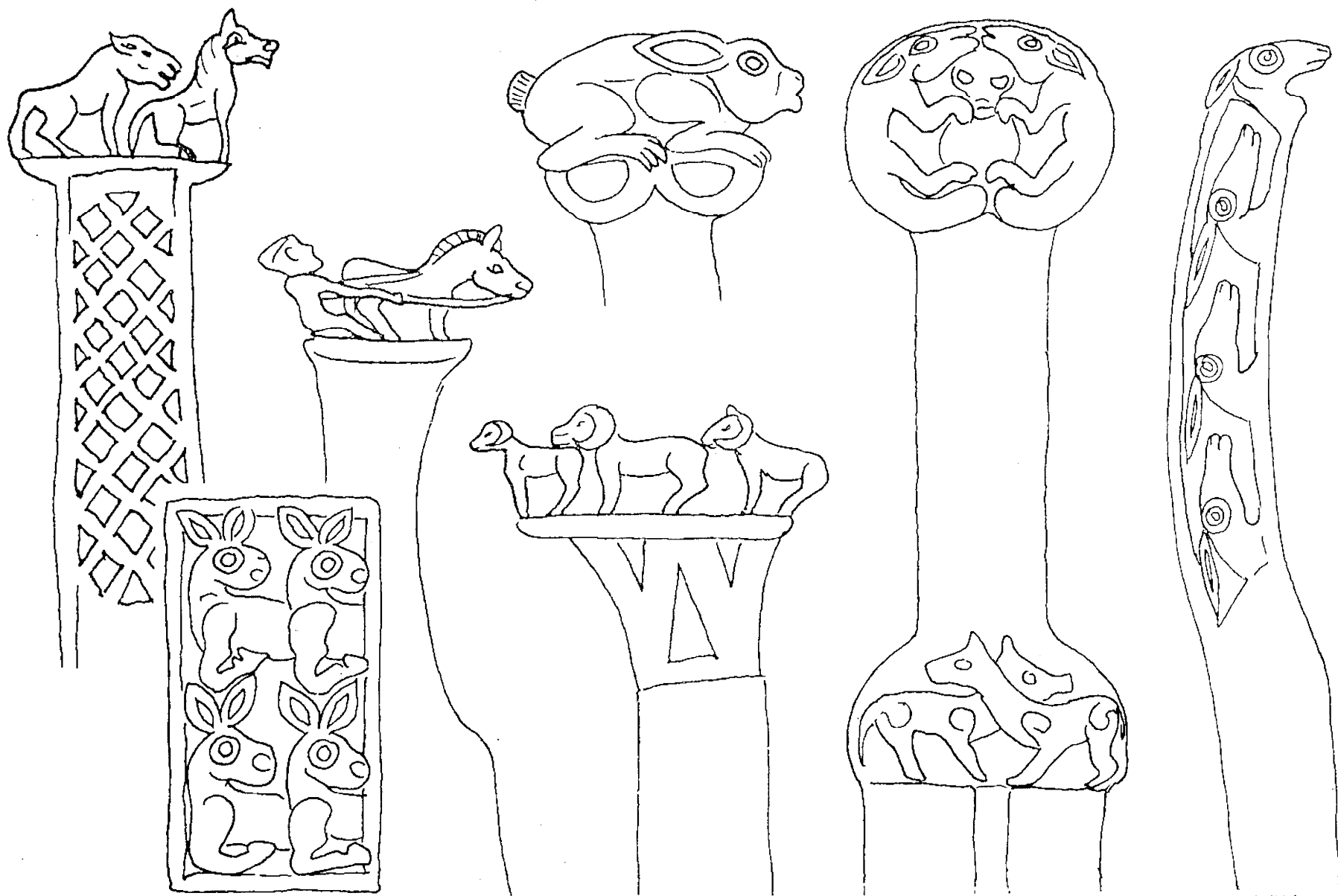
Szintén szibériai aranylemezpár örökíti meg a hazai Szent László legendát földidőző "pihenési jelenetet" is, amit Nagy Péter cár szentpétervári gyűjteménye őriz a hun-szkíta idők-ből. Nagy Péter cár 1715 táján adott parancsot Gagarin hercegnek, Szibéria kormányzójának arra, hogy gyűjtse össze a cárt megillető régiségeket, aranykincseket a tartományból. Mintegy 200 tárgyat juttatott el Gagarin herceg ekkor a cári fővárosba, Szentpétervárra és ezeket a cár új múzeumában, az Ermitázsban helyezték el. A székelyderzsi Szent László ciklus pihenési részletét, a párhuzam kedvéért a tükörképével együtt mutatjuk be az alsó ábrásorban.

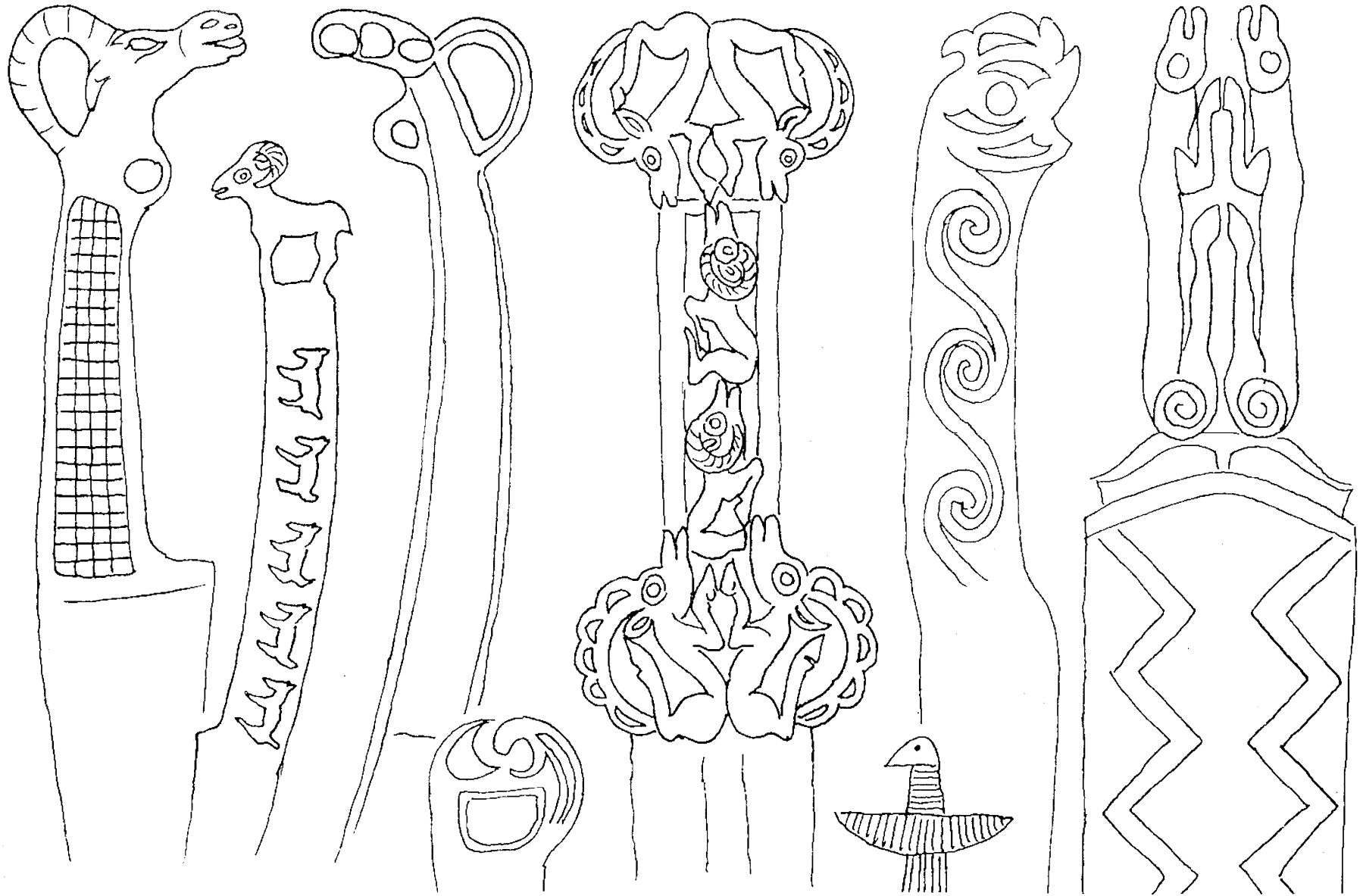
A szibériai művészetek máig élő emléke a sámándob. A szibériai népekkel való nyelvi kapcsolatok kutatása ismertté tette a szibériai népek ma is élő népművészetét, hagyománykincsét. Ezek között a sámánizmus az egyik nagy kultikus hagyománykör. A sámán a dobja segítségével "utazik". A sámándob rajza gyakran az ősi világgépet őrzi: az égbolt képet a világtengellyel, nappal, holddal, csillagokkal. A nagy eurázsiai ismeretrendszer egykor tartalmazta az égbolt megfigyelésével megszereshető ismereteket is. A balra látható, égi színpadot bemutató szibériai sámándob mellé a sumer kori határkövek egyikének rajzát helyeztük el jobbra. E határköveken csillagképekkel jelölték a Nap égi útját. Mindkét ősi ismertet a távoli múltban gyökerezik és egykor kapcsolatban lehetnek egymással a középpázsiai kulturák közvetítésével.

A természeti népek gyakran osztották föl a világot három részre. Az égi világban az égistek és a jó szellemek lakoznak, a középső földi világban zajlik az emberek élete, az alvilágban pedig a holtak lelke tartózkodik. Az égi világot a levegőég szárnyasaival, a középsőt hétköznapi jelenetekkel, az alvilágot vizes világok lakóival népesítették be. Találhatók csak a földi világot, illetve csak az elképzelt alvilágot bemutató sámándob rajzok is. A bal oldali dob felső részének rajza vadászjelenetet, alsó rajza kultikus táncot örökít meg. Mindkét rajz hátere utal a helyszínre, a falu környékére, a település sátrainak rajzával. A jobb oldali sámándobot talán az alvilágba utazó hősré váró lelki megpróbáltatások rajzos kifejezése díszíti: csúszómászók és ragadozók veszik körbe a közepén álló és a holt lelkekhez ellátogató sámán alakját.

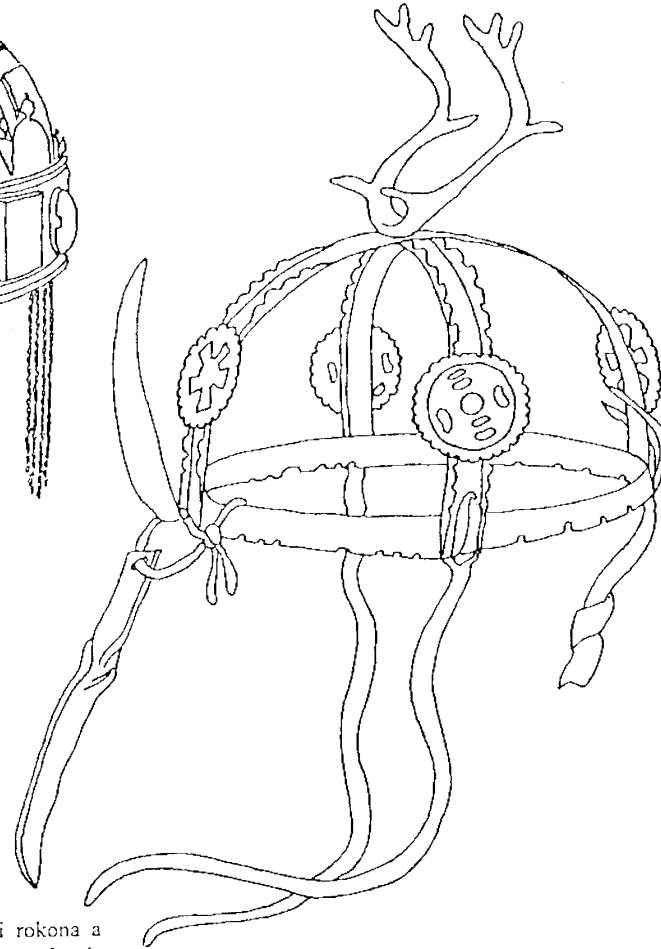
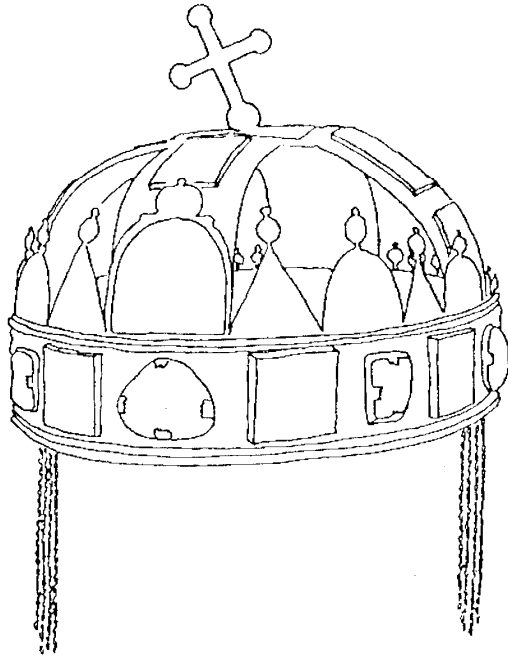

Az eurázsiai ötvösművészetnek ősi forráshelyei azok, ahol a bronzkések készültek ember és állatalakos díszítéssel. Az eurázsiai sztyeppét életmódjukkal tették lakható vidékké a lovas pásztornépek. A háztáji földművelés mellett a távoli tájakat is igénybe vevő pásztorkodás volt a megélhetés forrása. A ló befogása, a pásztor nyája, a vadászott kis és nagy állatok mind tárgyai ennek a kifejező bronzművészetnek.

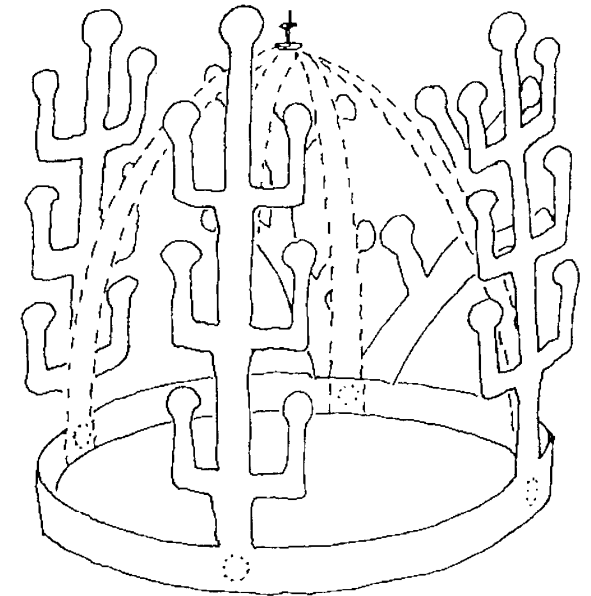

Régészeti kultúráként többféle megnevezése is van az itt bemutatott régészeti leleteknek, mert megtalálták őket Szejminóból és Turbinóból is a Kelet-európai síkságon, és Andronovóból is az Altáj vidékén. A Kr. e. 2. évezredben már szinte az egész sztyeppére kiterjedően jelen voltak ezek az állatstílussal díszített kések és később más evőszközökre is állatfigurák kerültek. Ezek közül legismertebbek az ivócsanakok.

A néprajztudományban a szibériai sámánizmus egyik, a dobokéhoz hasonlóan jól feldolgozott néprajzi tárgya a korona. Diószegi Vilmos közölte a két félabroncsból és egy teljes kört alkotó abroncsból fölépülő keresztpántos koronát, amit fent közepén szarvas agancsa díszít. Illik ez a korona azokhoz a népekhez, akik szent állatukként tisztelték a szarvast.

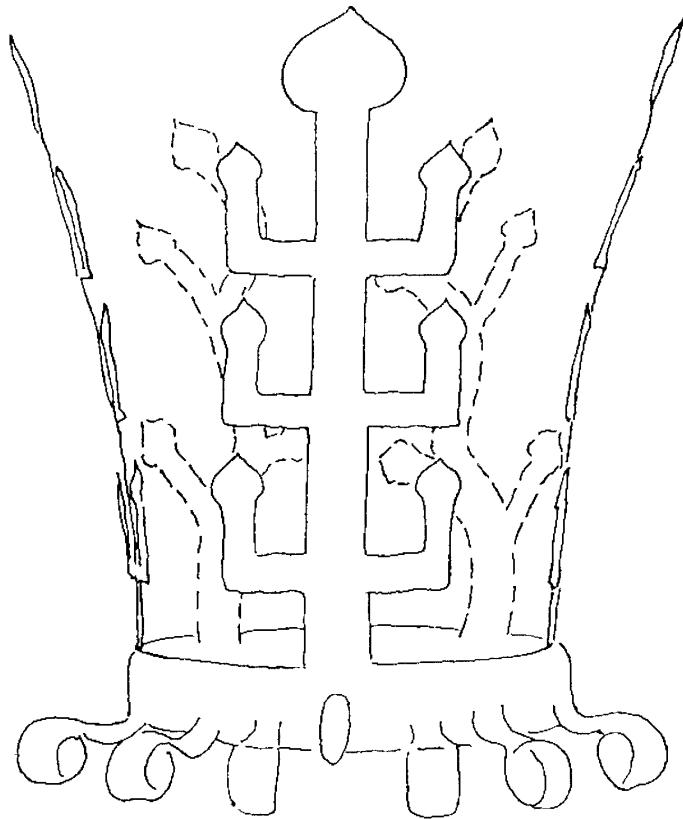

A koreai koronák is megőrizték a szarvas agancsát, de az abroncs hátsó peremére helyezték. Ismert keresztpántos koreai korona is, és keresztpánt nélküli korona is. Mindkettőből mutatunk be példát. A keresztpántos koreai koronát a Tókiói Nemzeti Történelmi Múzeumban láthatjuk kiállításon.

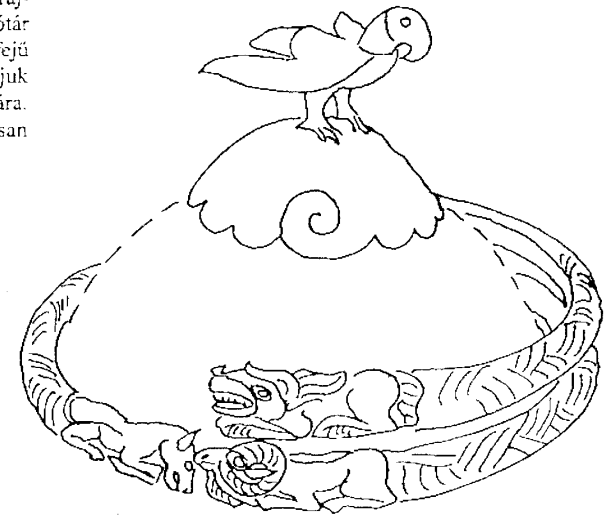
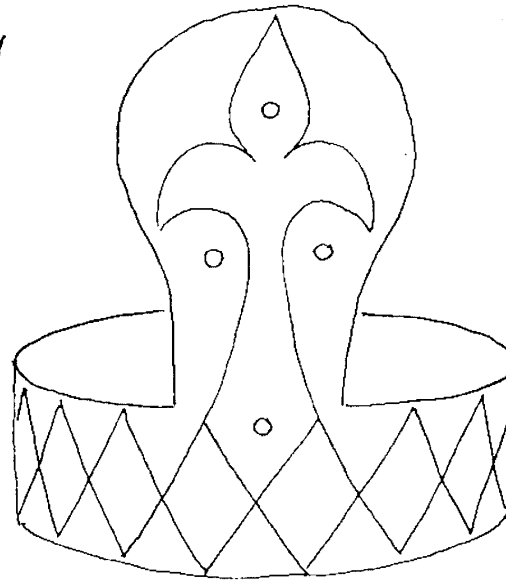

Azt, hogy a Magyar Szent Korona szerkezeti rokona a szibériai sámánkoronának, sokan ismerik. De arra kevés embernek nyílik lehetősége, hogy velük összehasonlítsa a Eurázsia más népeinek koronáit, melyeket távoli nagy múzeumok őriznek.

A keresztpánt nélküli és a keresztpántos koreai korona is megegyezik abban, hogy rajtuk elől és a két szélén egy egy életfa van elhelyezve, általában három emeletes ágazattal. A legtöbb koreai koronát Korea egykori (ezer évig szék-városként működő) fővárosa, Kiogyu múzeuma őrzi.

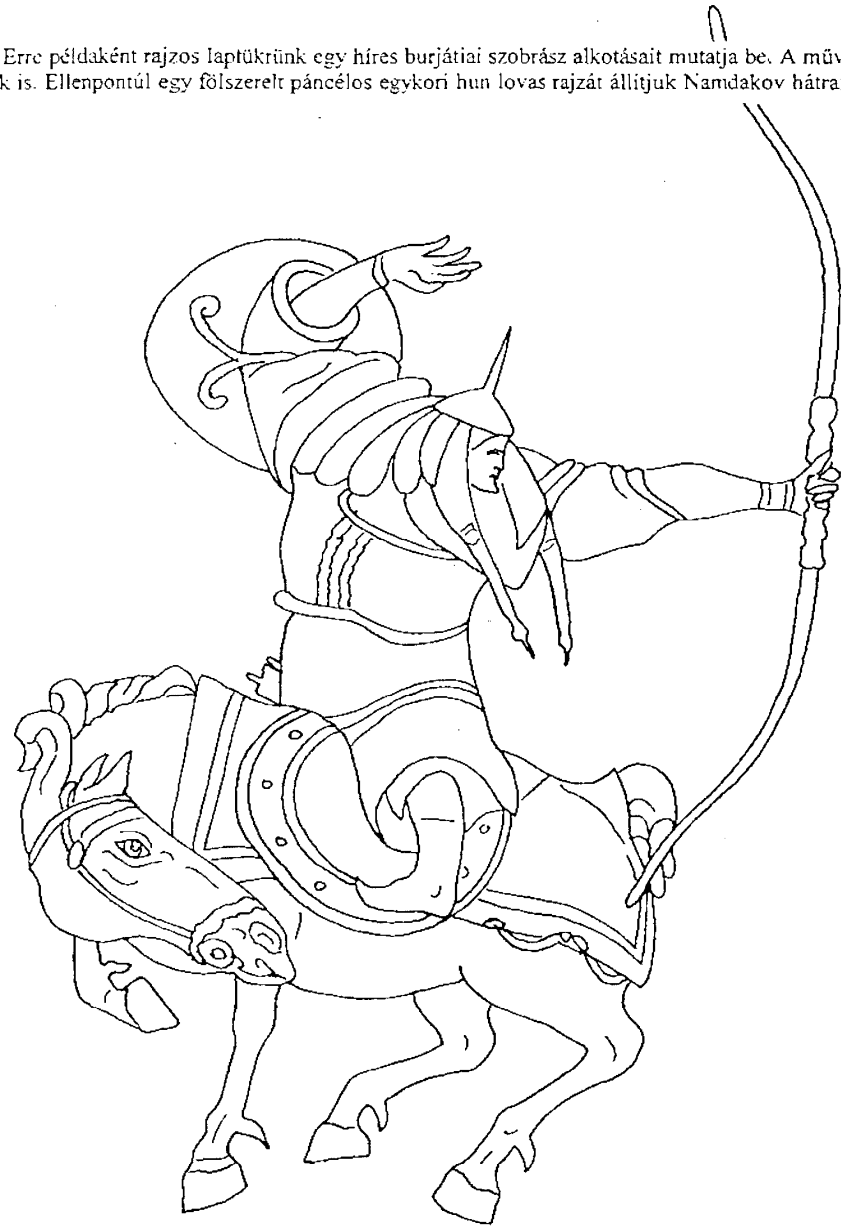
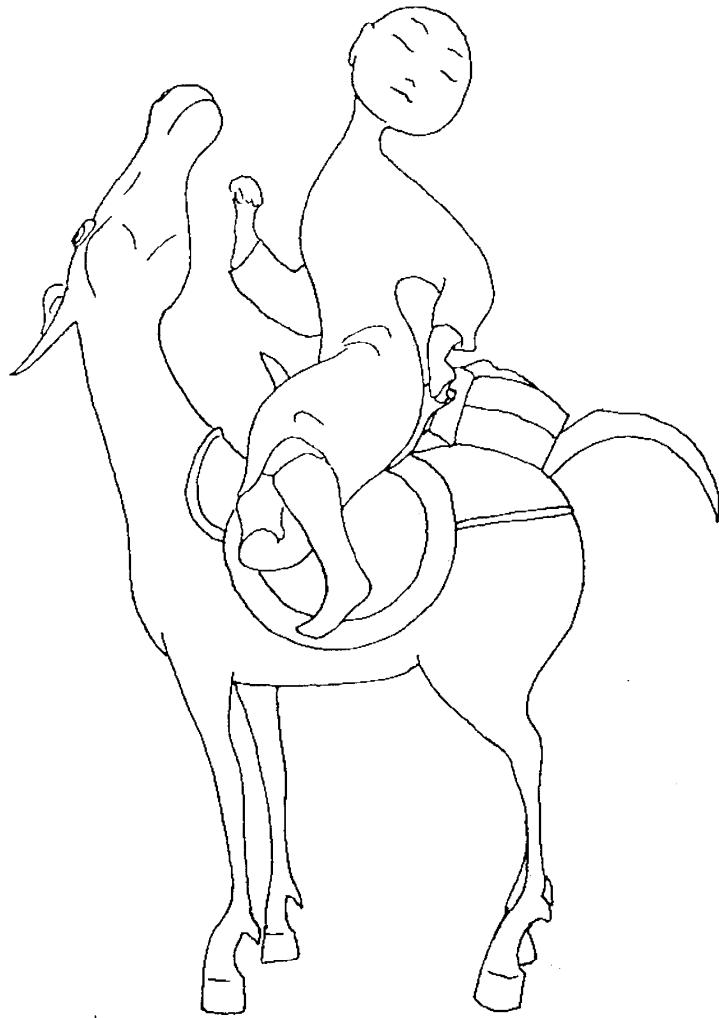

Az egyik legtalányosabb koronát szintén Tókióban rajzoltam, a Nemzeti Történeli Múzeumban. Ha a hun szótár történeli részében szereplő Lovufej Madü (Nagy Lófejü fejedelem) alakját emlékezetünkben őrizzük, őt látjuk megelevenedni akkor, amikor rápillantunk erre a koronára. Az arbrons alakú diadém homlokdisze egy pompásan stilizált lófej.

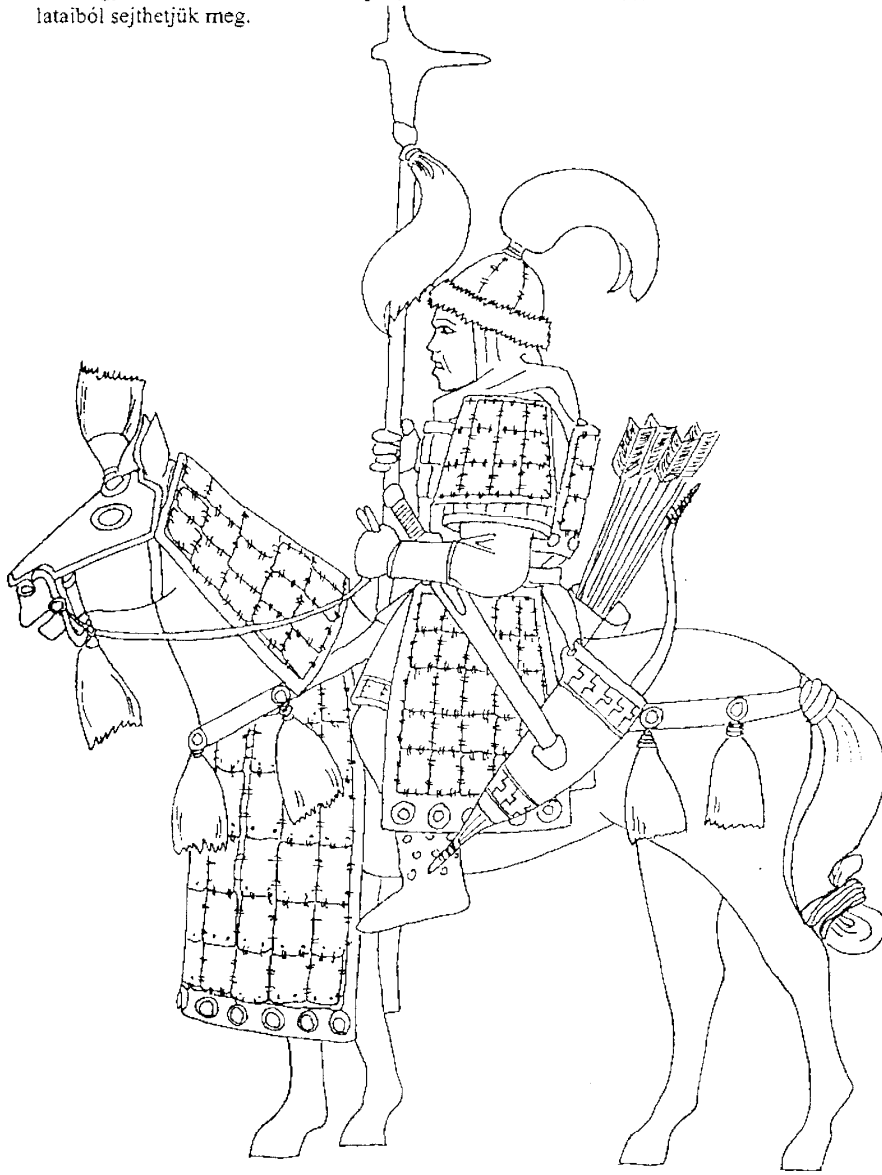

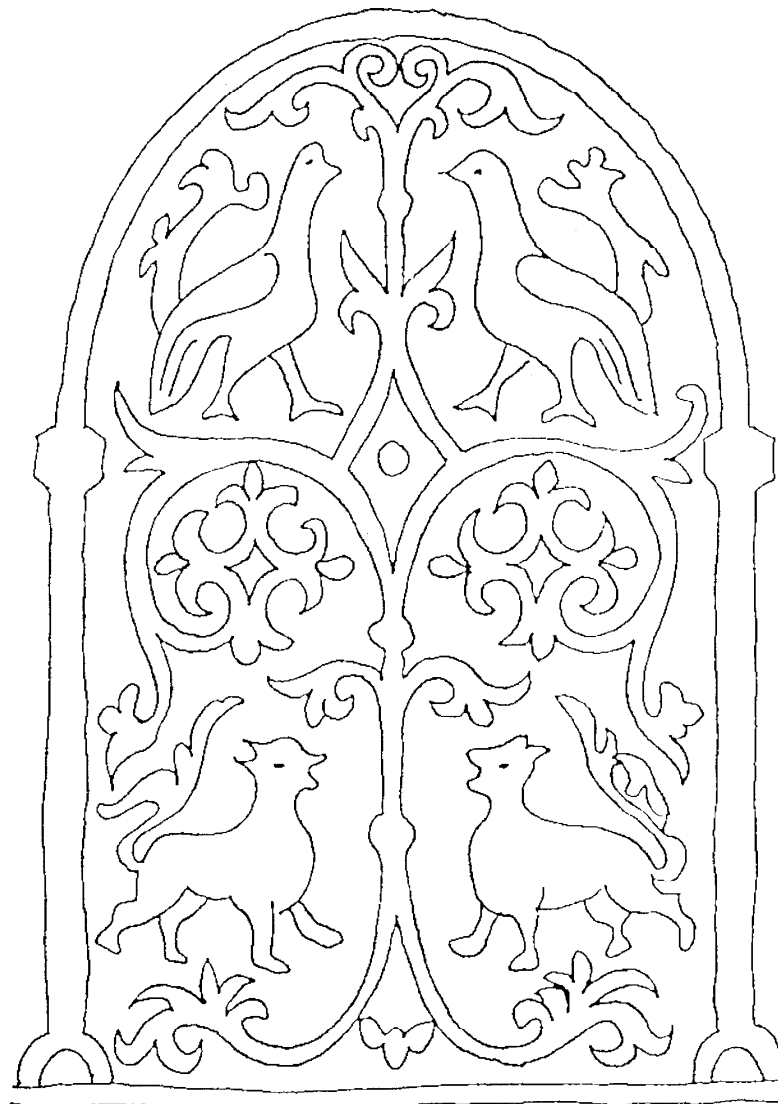
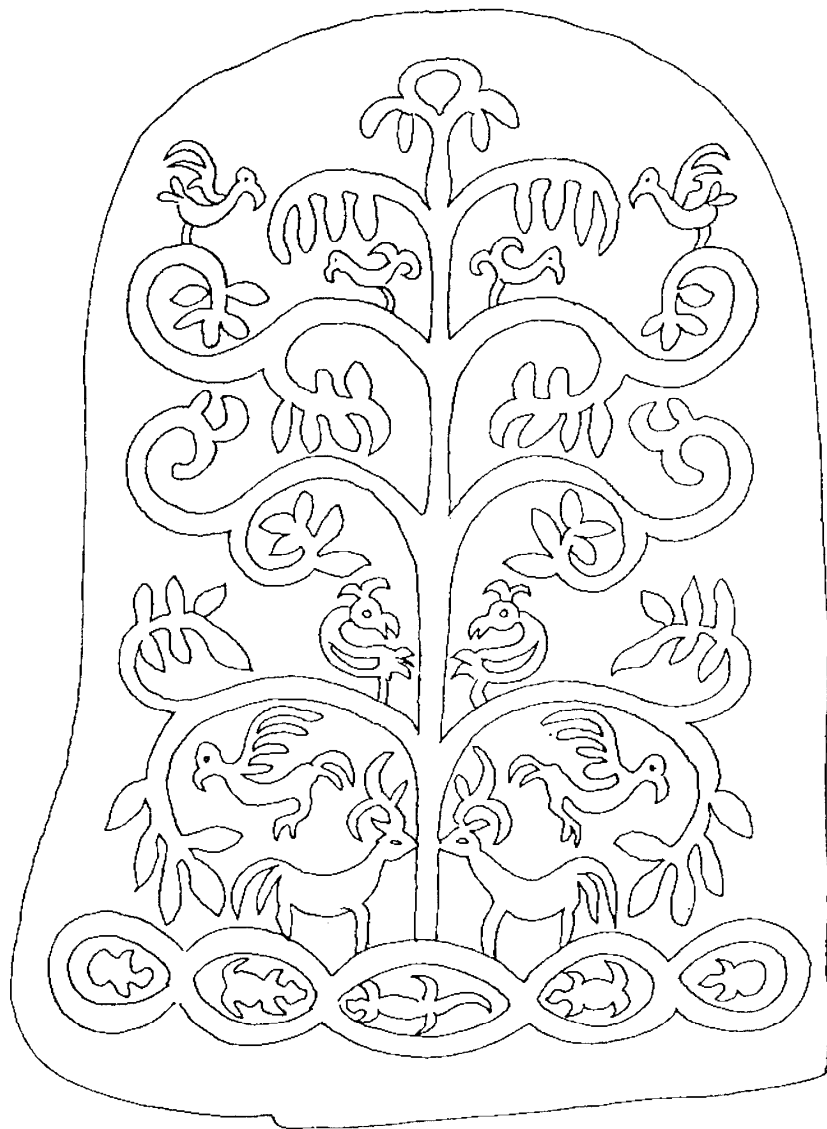
A hunok a kínai Shenszi tartományban, Ahluceidengben megtalált egyik királyi koronája a pártus királyokéval mutat rokonságot. Madár díszíti ezeket a koronákat. Az ordoszi Ahluceidengben talált korona arbronsán állatkiüzdelmet láthatunk. A koronasüveg tetejére erősített madárnak a farka is, és a nyaka is mozgott, mert tengellyel erősítették a testhez.

A bronzművészet mindmáig élő iparág az eurázsiai sztyeppén és a ligetes övezetben. Erre példaként rajzos laptükrünk egy híres burjátiai szobrász alkotásait mutatja be. A művész neve: Dashi Namdakov. Alakjai szépek és kifejezőek, lendületesek és néha irónikusak is. Ellenpontúl egy főszerelt páncélos egykori hun lovas rajzát állítjuk Namdakov hátrafelé nyilazó íjjásával szembe.

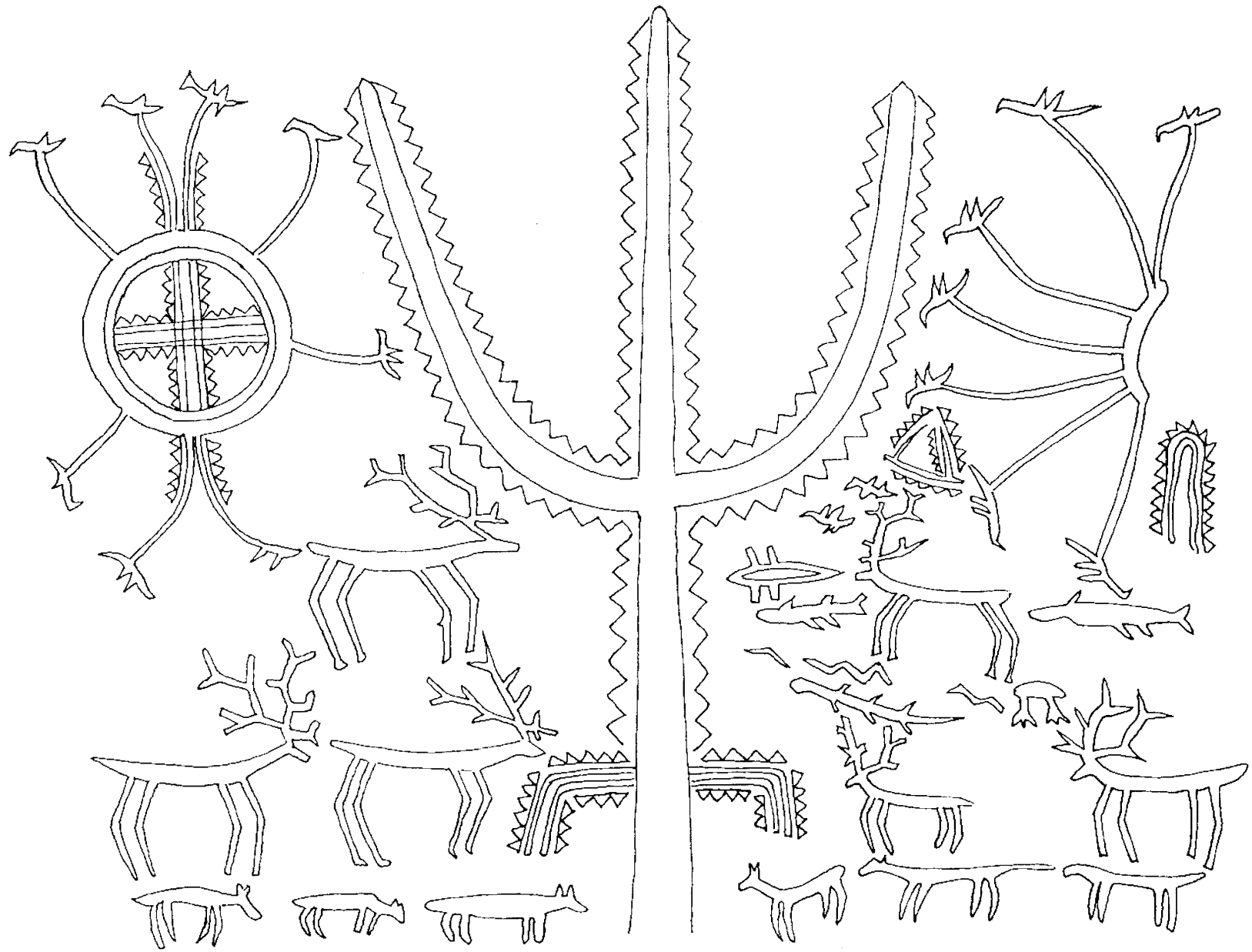

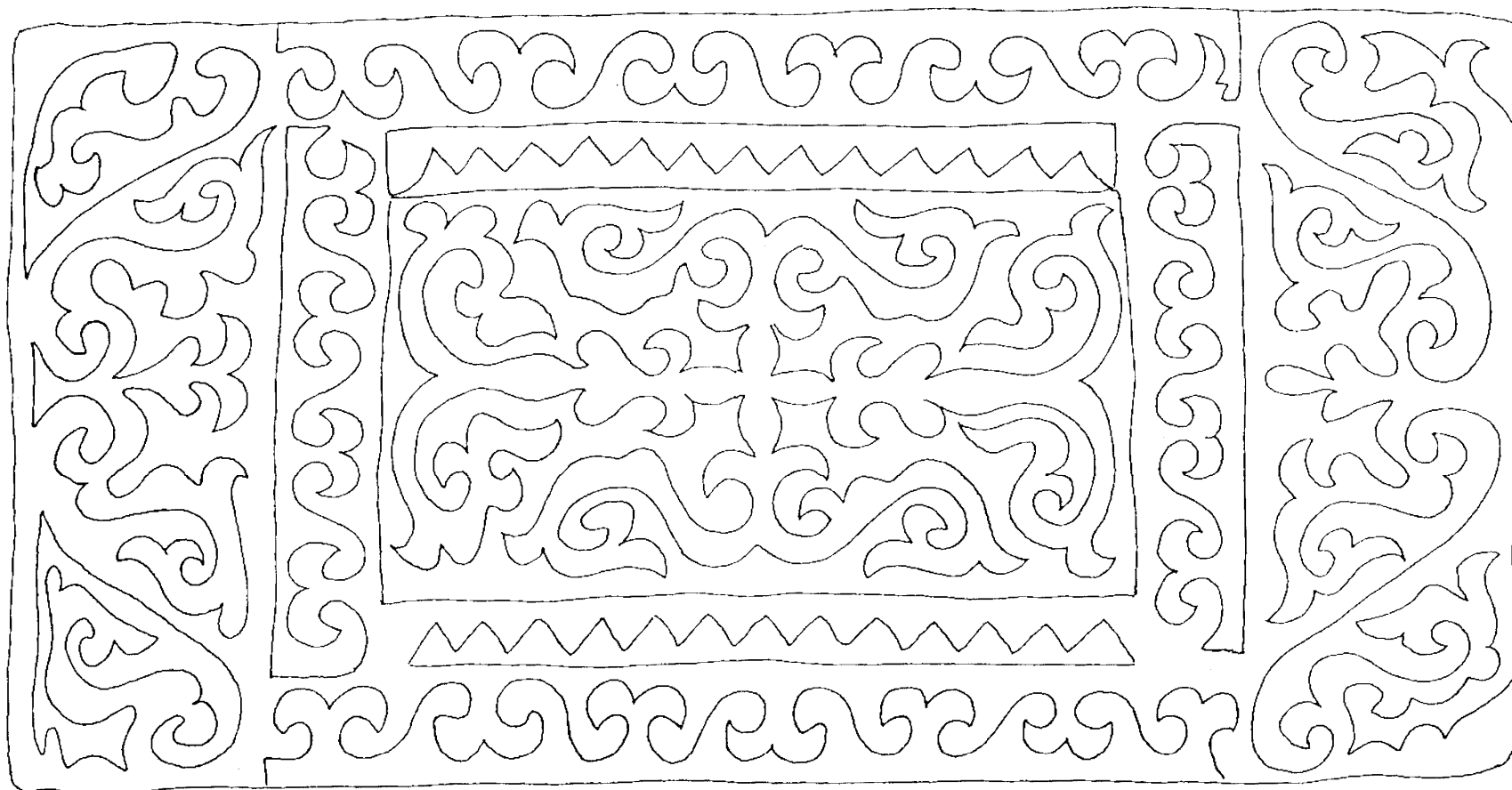
A katonák és pásztorok párjaként a hölgyek is lovasok, ahogy ez a burjátiai vidékeken a Bajkál tónál, vagy Mongóliában és még sokhelyütt Közép-Ázsiában ma is szokásban van. És ahogy a lovaskultúrákból ismerjük, ló és lovasa szorosan összetartoznak. Dashi Namdakov lovas hölgyei is igazi párost alkotnak lovaikkal, jellemrajzuk felét a lovak mozdulataiból sejtethetjük meg.

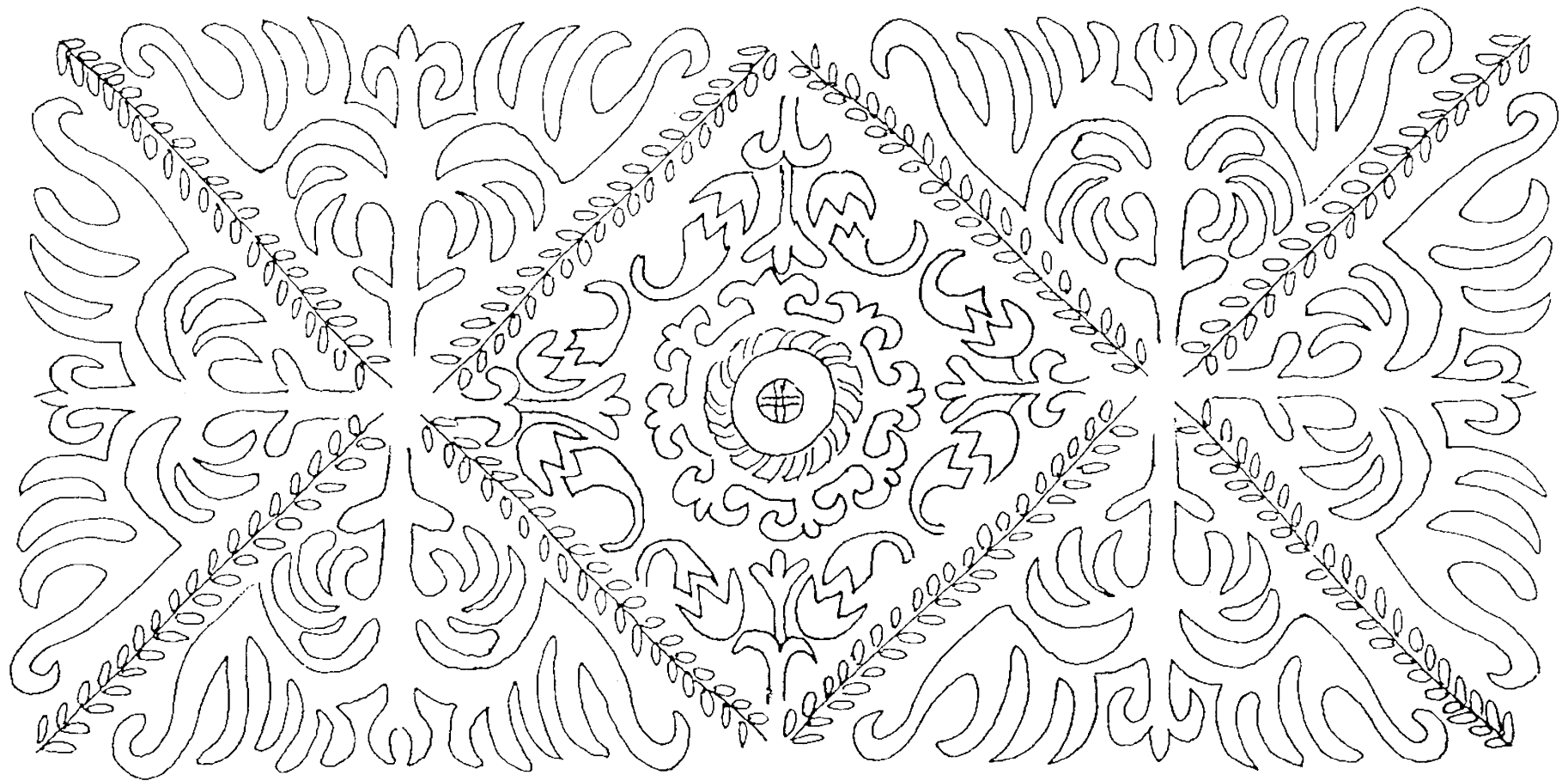

Ósi eurázsiai művészeti örökségünk az életfa ábrázolása. Megszámlálhatatlan szebbnél szebb változata ismert, melyeken a világ hármas fölosztását a világfa ágaihoz, törzséhez vagy gyökereihez rajzolt állatok jelképezik. A bal és a jobb szélén látható rajzok közé egy románkori művészetből fennmaradt alkotást illesztettünk. Az életfa (világfa) ágai közé helyezett Nap és Hold is máig élő címerrajz és kínai jel. A kínai jel jelentése a Nap és a Hold alá helyezett tállal: barát, hű társ, megbízható szövetséges. Magyarul a vérszerződést olvashatjuk ki ebből a kínai jelből (lásd: Ósi kínai művészetek).

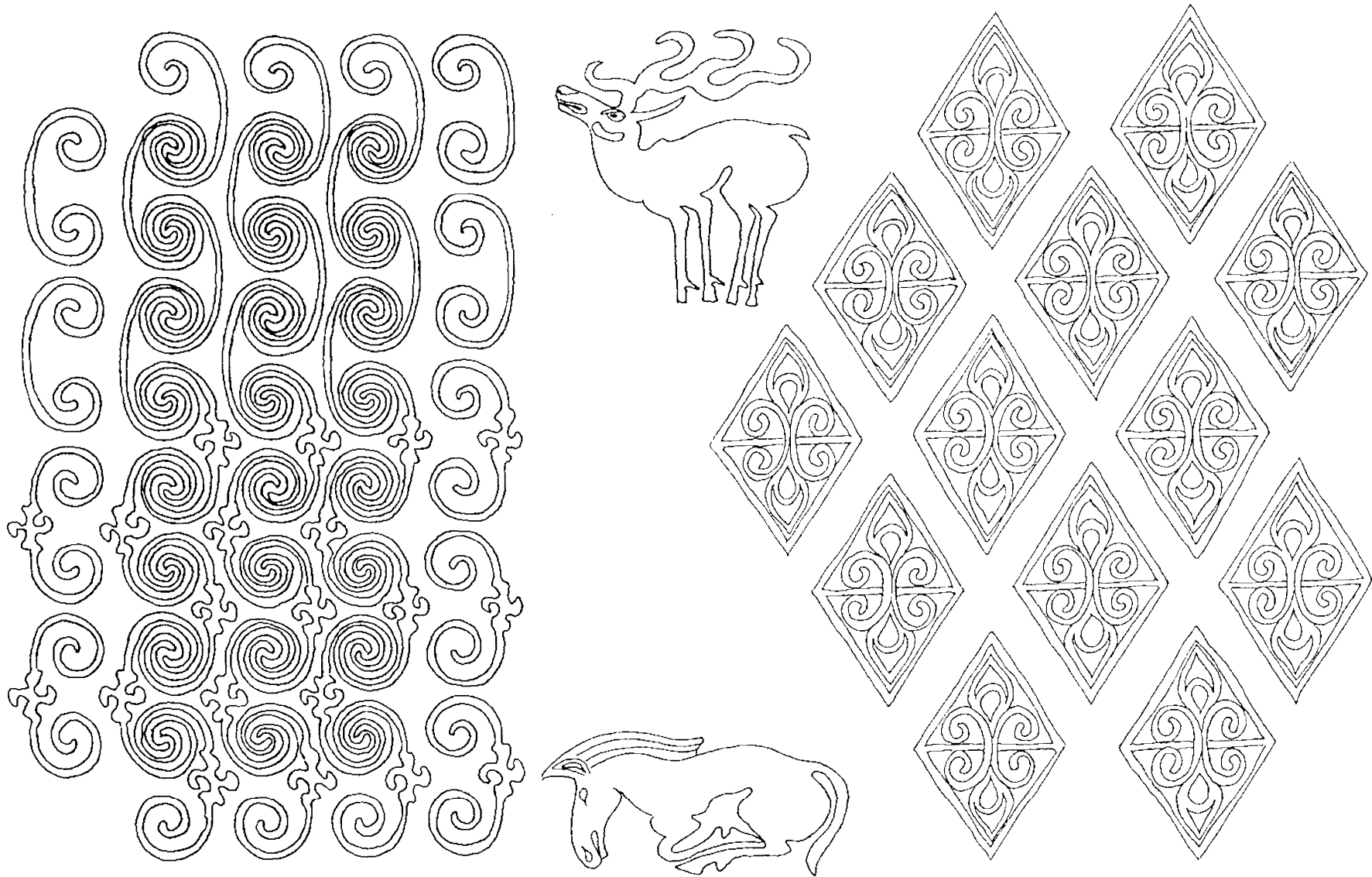

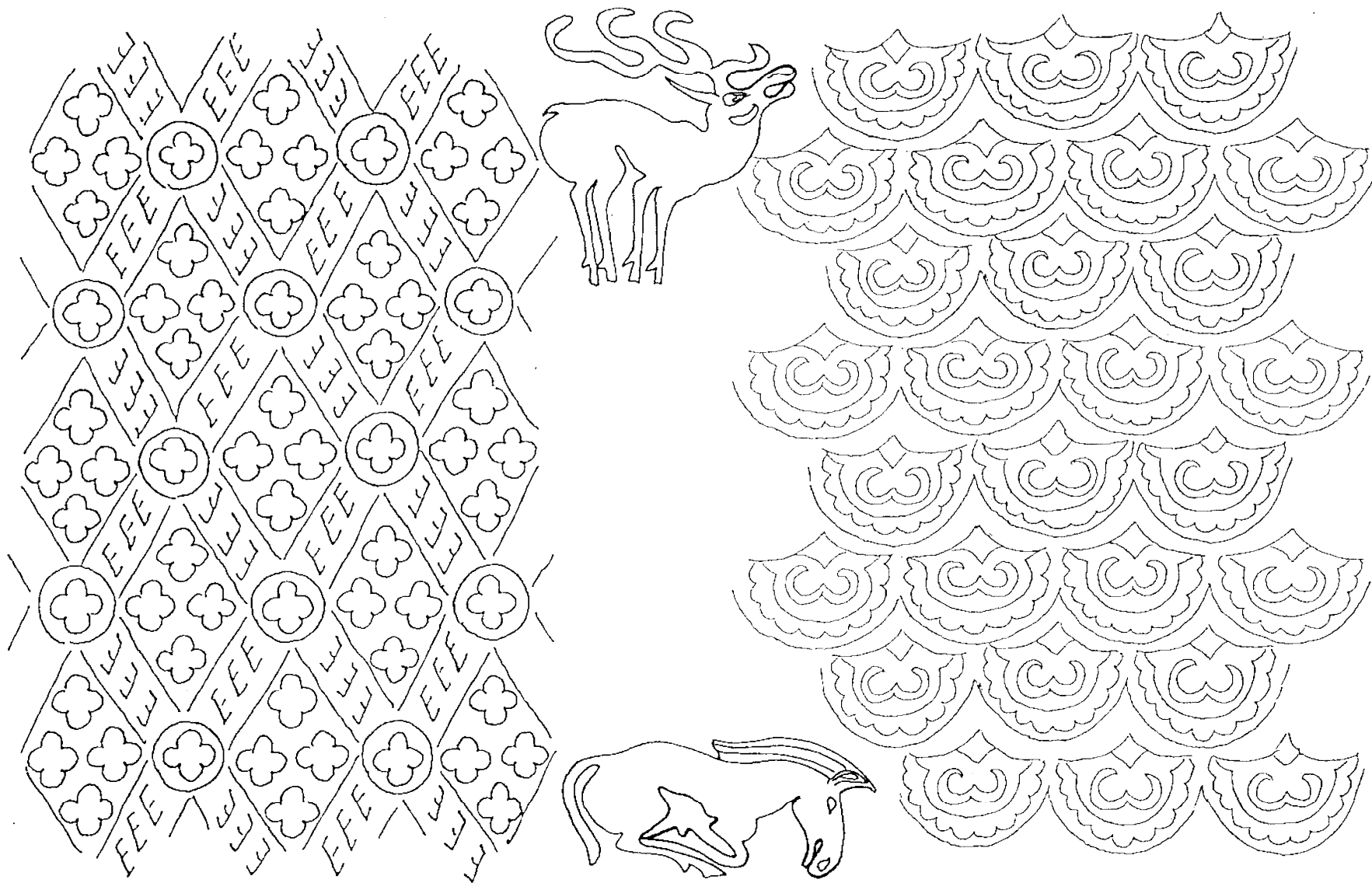
Ma Szibéria a népek tarka szőttese. A déli tájakon értékes iparművészeti hagyomány a szőnyegkészítés. A rátétes mintákról a 2500 éves paziriki leletek óta tudjuk, hogy a hunszkita kor óta művelik ezt az ipart.

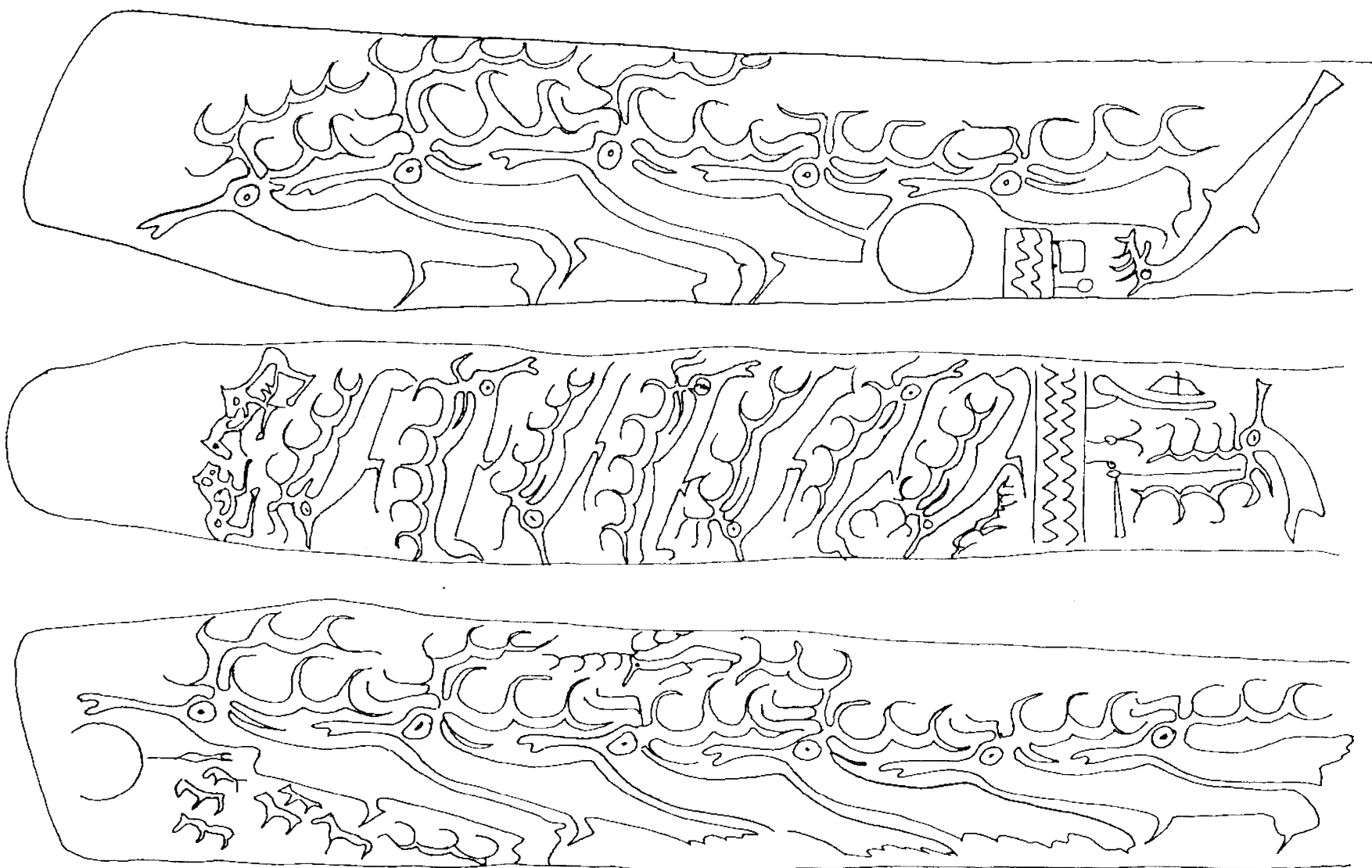
A rátétes technikával érdekes matematikájú mintázat is létrehoztak régen is, ma is. Balra egy kaukázus vidéki, jobbra egy kirgiz szőnyeg alakzatait figyelhetjük meg. Mindkettőben él az életfa is.

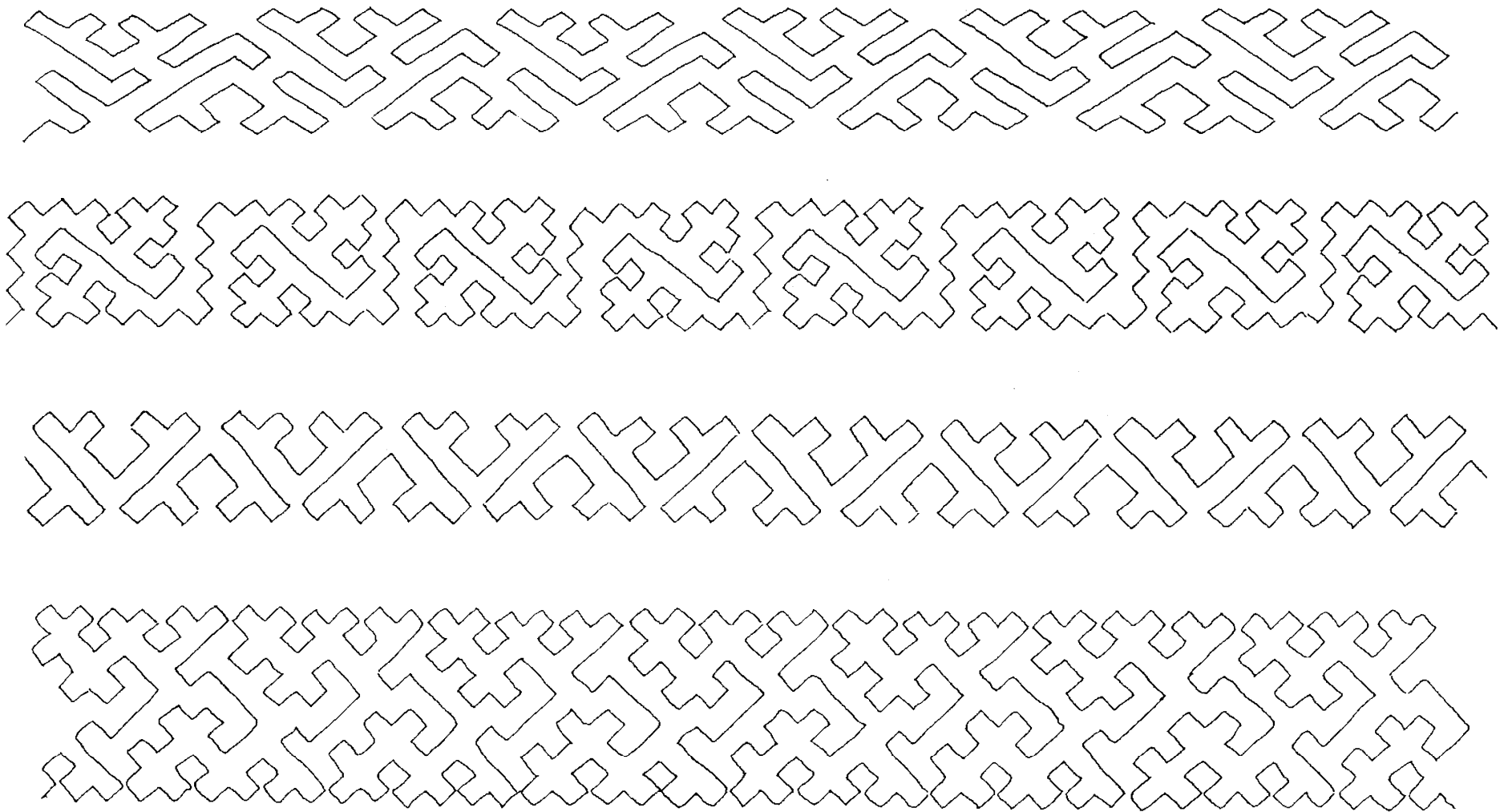
A legérdekesebb matematikája azoknak a szőnyegeknek van, amelyek szétválasztható mintázatot őriznek. Ilyen szétszedhető, majd összerakható formában ábráztuk a bal szélső mintát Nojn Ulából. A 2000 éves hun királyi sírban talált szőnyeg mintáját páros spirálok alkotják, amelyek egymással szemközti tekeredő sorokba rendeződnek (pmg minta). A lapon jobb felől látható szőnyegdísz egy cmm típusú hálózatot mutat. Pazirikból való ez a minta, 2500 éves szkita királysírból.

Itt is a pazirki szkíta királysírokban talált szőnyegek mintái szerepelnek. A bal oldali rátétes mintázat, matematikai értelemben, szétszedhető. Egyik része olyan, mint a szemközti cmm típus, a bordálon futó E betűk azonban kicsit más rend szerint sorakoznak. Míg a cmm típust tükrözhetjük egy vízszintes tengelyre, addig ezt nem tehetjük meg az E betűket tartalmazó bordákkal (kkor az E betűk lefelé lennének nyitottak). Az E betűs bordarész és a jobb oldali szőnyeg is cm típusú.

Szibéria művészeti örökségét képezik a faragott sziklák is. Több ezer év népeinek művészeti hagyatéka ez, de a szarvasos kövek főleg a déli sztyeppéken található meg Mongólia, Kazahsztán, Oroszország és Kína határvidékén. A szarvasos köveken a szarvasok a Nap felé rohannak, ahogyan a hunok is hajnalban mindig köszöntötték a fölkelő Napot.

A szarvasos kővek hangulatát őrzi a hanti és manysi díszítőművészetben megtalálható futó minták sokasága. Ezek színes minták, két színnel színezve. Különleges matematikájukat a szerző írta le először 1984-ben. Jellemzőjük, hogy egyetlen vonal alkotja őket, s ez a két szín határvonala. 3 fő típusukat mutatjuk be. A felső és az alsó futó minta a lábnyom szerint rendezett. Felülről a másodikat a félfordulat szervezi, a harmadikat pedig a tükrözés és a félfordulat váltakozása (mg típus). Ha a választóvonal alatti mintát kifestjük, könnyen fölismerjük ugyanazt az alakzatot a színes és a fehérén maradt részen.

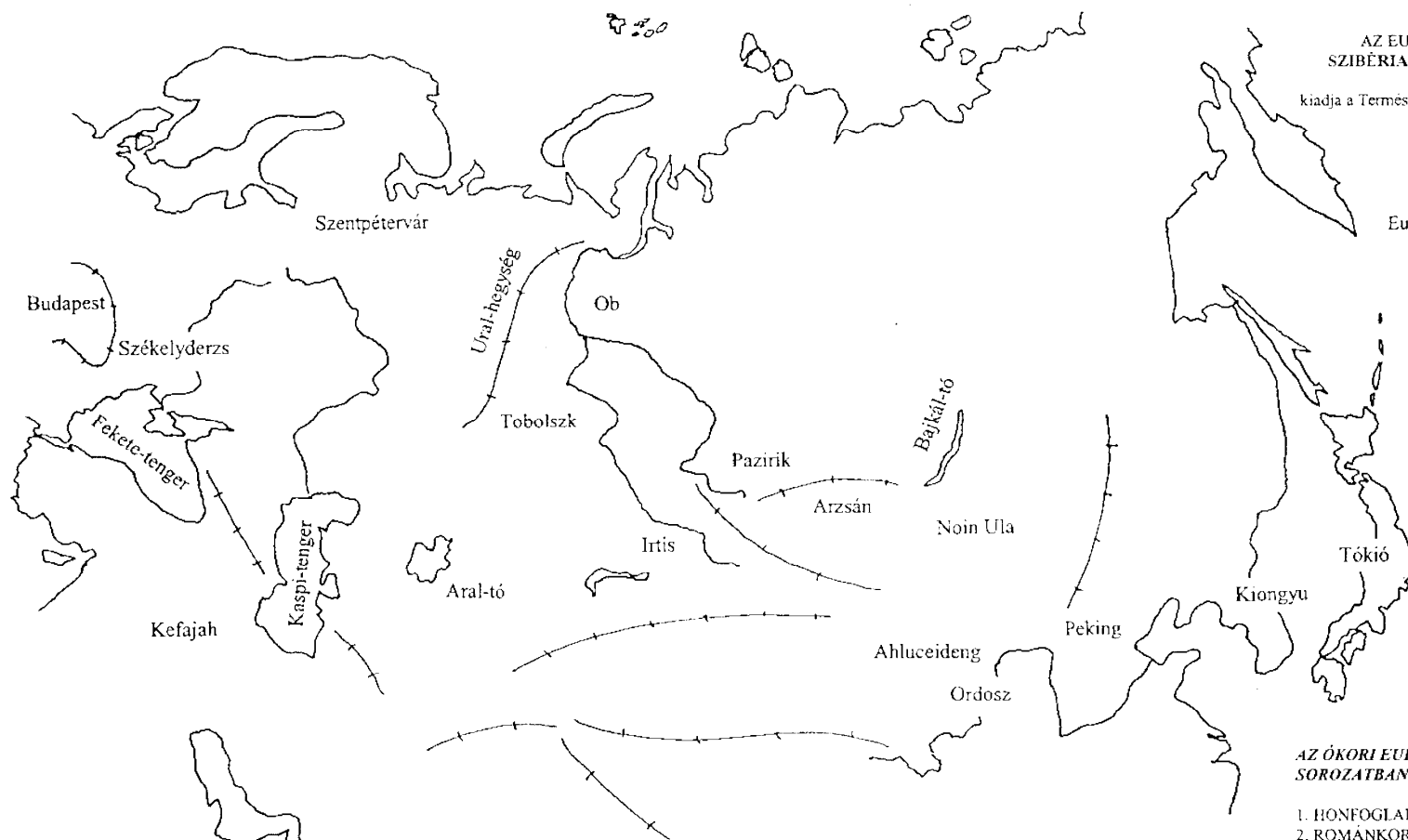
AZ EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SOROZAT
SZIBÉRIAI MŰVÉSZETEK CÍMŰ KIÁLLÍTÁS- ÉS
KIFESTŐKÖTETÉT
kiadja a Természet- és Környezetvédő Tanárok Egyesülete és a
UNICONSANT
Budapest, Püspökladány, 2005

Bérczi Szaniszló:
Szibériai művészetek
Eurázsiai művészetek sorozat: 19.
ISBN 963 86873 7 1

Hálával és szeretettel gondolok mind-
azokra, akik valamilyen formában segítet-
ték az Eurázsiai Művészetek kiállítás- és
kifestőkötöny-sorozat napvilágra hozását
Bánsági Tamás, Bánsági Mária, Bérczi
Alajos, Bérczi István, Bérczi Katalin,
Bérczi Zsófia, Cseh Vilmos, Czákó
Gábor, Deákné Demjén Ilona, Deák
Gyula, Detre Csaba, Dobos László,
Fabriczy Anikó, Földi Tivadar, Gulyás
Balázs, Gulyás Pálné, Jeppesen Henrik,
Kabai Sándor, Kiss Ulrich, Kolczonay
Katalin, László Gyula, Lombay Kamilla,
Magyar Györgyi, Magyar Jolán, Matya-
sovich Henrik, Miura Yasunori, Muzslyay
István, Nagy Dénes, Ogawa Tohru, Pap
Gábor, Péter Júlia, Péter Borbála, Szabó
László, Szili István, Szőkefalvi-Nagy
Erzsébet, Takahito Mikasa hg., Takaki
Ryuji, Tóth Albert, Tordai Magdolna,
Veszelyovszky Eudréne

**AZ ÓKORI EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK
SOROZATBAN MEGJELENT (2006 áprilisig)**

1. HONFOGLALÁS KORI KIFESTŐ - 1996
2. ROMÁNKORI TEMPLOMKAPUK - 1998
3. SZENT ISTVÁN KIRÁLY EMLÉKEZETE - 1999
4. SZENT ISTVÁN KIRÁLY EMLÉKEZETE - 2000
5. KELTA KIFESTŐ - 2000
6. VIKING KIFESTŐ - 2000
7. SZKÍTA KIFESTŐ - 2001
8. KAZETTÁS MENNYEZETEK - 2002
9. JAPÁN, A FELKELŐ NAP ORSZÁGA - 2002
10. 1000 ÉVES MAGYARORSZÁG - 2002
11. IRÁNT KIFESTŐ - 2003
12. KAUKÁZSI MŰVÉSZET - 2003
13. KÖZÉP ÁZSIAI MŰVÉSZET - 2003
14. A HUNOK MŰVÉSZETE - 2003
15. ÓKORI KRÉTAI ÉS GÖRÖG MŰVÉSZET - 2004
16. AZ ÖRMÉNYEK BIBLIA-MŰVÉSZETE - 2004
17. ETRUSZK, RÓMAI ÉS TOSZKÁNAI MŰVÉSZET - 2004
18. ÓSI KINAI MŰVÉSZETEK - 2004
19. SZIBÉRIAI MŰVÉSZETEK - 2005

Irodalom: [1] Bakay K. (1997, 1998, 2005): *Őstörténetünk régészeti forrásai. I. H. III.* Miskolc; [2] Bérczi Sz. (1986): Escherian and Non-Escherian Developments of New Frieze Types in Hanti and Old Hungarian Communal Art. in: *M. C. Escher: Art and Science* (szerk. H. S. M. Coxeter et al.) 349-358. old. North-Holland, Amsterdam (ISBN 0 444 70011 0) [3] Bérczi Sz. (1987): *Szimmetria és techné a magyar, avar és hanti díszítőművészetben.* Leuveni Katolikus Egyetem, Collegium Hungaricum. (Katalógus a kiállításokhoz). 59 old. Leuven; [4] Bérczi Sz. (2000): Katchi U Symmetry in the Ornamental Art of the Last Thousands Years of Eurasia. *FORMA, 15/1.* 11-28. Tokyo; [5] Bérczi Sz. (2004): The Role of Curie Principle in Understanding Composite Plane Symmetry Patterns. New Ethnomathematic Relations in Ancient Eurasian Ornamental Arts from Archaeologic Finds of the Period 1. M. B. C. and I. M. A. D. *FORMA, 19/3.* pp. 265-277. Tokyo [6] Bérczi Sz., Detre Cs. (2003): *A hunok művészete.* TKIE - UNICONSANT, Budapest - Püspökladány; [7] Diószegi V. (1998): *Sámánok nyomában Szibéria földjén.* Terebess Kiadó, Budapest; [8] Erdélyi I., Sugár L. (1982): *Ázsiai lovas nomádok.* Gondolat, Budapest; [9] Érdy, M. (1994): An Overview of the Xiongnu Type Cauldron Finds of Eurasia in Three Media, with Historical Observations. *International Symposium. Naples, Istituto Univ Orientale,* 1992 Nov. 379-438; [10] Érdy M. (2001): *A hun lovastemeckezések.* Magyarországiért, Edes Hazánkért Kiadó, Székesfehérvár; [11] Götz L. (1995): *Keleten két a Nap.* Puskai, Budapest; [12] Hajdú P., Domokos P. (1978): *Uráli nyelvrokonaink.* Tankönyvkiadó, Budapest; [13] Hajdú P. (szerk.) (1975): *Uráli népek.* Corvina, Budapest; [14] Hoppál M. (2005.): *Sámánok Euráziában.* Akadémiai Kiadó, Budapest; [15] László Gy. (1974): *A népvándorlások művészete Magyarországon.* Corvina, Budapest; [16] Miniaev, S. (1995): The excavation of Xiongnu Sites in the Buryatia Republic. *Orientalia,* 26, No. 10, Hongkong; [17] Miniaev, S. (1995): New finds of Xiongnu decorative bronzes and a problem of origin of "geometrical style" in Xiongnu art. *Archaeological News,* 4. Sankt-Petersburg; [18] Miniaev, S. (1996): Xiongnu archaeology in Russia - new finds and some problems. *Arts Asiaticus,* 51, Paris; [19] Miniaev, S. (1981): About definition of Xiongnu sites of Siberia. *Proceedings of the Methodical aspects of archaeological researches in Western Siberia conference.* Tomsk; [20] Okladnykov A. P., Martinov A. I. (1983): *Szibériai sziklarajzok.* Gondolat, Budapest; [21] Kollé R. (1980): *Die Welt der Skythen.* Bucher, Luzern und Frankfurt; [22] Ruygenko Sz. I. (1953): *Kultúra naszelényija gomava Altaja v szkifszkoje vrémjja.* Akademiya Nauk Sz. Sz. Sz. R. Moszkva i Leningrad; [23] Shen Sinyan (1987): Acoustics of Ancient Chinese Bells. *Sci. Am.* 256, No. 4, 94-102; [24] Szász B. (1943): *A hunok története.* Atilla Nagykirály. Bartha Miklós Társaság, Budapest (Szabad Tér K. 1994); [25] Sze-ma Cs'ien: *Történeti feljegyzések.* [26] Talbot-Rice, T. (1965): *Ancient Arts of Central Asia,* Thames and Hudson, New York; [27] Tolsziov Sz. P. (1930): *Az ási Chorezm.* Hungária, Budapest; [28] Vértés E. (1990): *Szibériai nyelvrokonaink hivatala.* Tankönyvkiadó, Budapest.

